

No tenir ni un clau

Haver-se quedat sense diners, estar a la misèria.

A l'edat mitjana, en una de les seves cares les monedes tenien gravada una creu i cadascun dels seus travessers rebia el nom de clau. Així, fins i tot la moneda amb menys valor en tenia dos, de claus. Per tant, no tenir-ne ni un volia dir no tenir ni la meitat de la moneda més petita que s'encunyava.

De tota manera, alguns historiadors defensen que s'utilitzaven claus —els de clavar la fusta— per arrodonir el pes de les monedes en determinades transaccions comercials de gran precisió, encara que sobre això no hi ha documentació fidedigna que pugui garantir-ho.

No tenir ni un clau és estar en una situació de manca total de diners.

L'origen de 110 dites populars

En el mateix sentit, s'utilitza l'expressió *no tenir ni una malla*. La malla barcelonina, també anomenada òbol (d'aquí el significat de la paraula per designar una petita quantitat que es dona en caritat), equivalia a mig diner i era una moneda de plata utilitzada en els segles IX i X, a partir dels quals es convertí en diner de billó, que equivalia a vint sous. En realitat, el sou no existia com a moneda física i era solament una unitat de compte equivalent a dotze diners. El billó (*vellón*, en espanyol) estava encunyat amb un aliatge de plata —i alguna vegada amb or— amb gran contingut de metalls no preciosos, com ara coure i, fins i tot, estany i zinc.

Pel que fa a l'òbol, era una moneda que ja utilitzaven els grecs clàssics i tenia el valor de la sisena part de la dracma. En el món romà, el seu pes equivalia a la vint-i-quatrena part d'una unça.

Posteriorment, l'expressió va anar evolucionant, a mesura que canviava el valor de les monedes. D'aquesta manera, van néixer les frases *no tenir un ral* —és a dir, la quarta part d'una pesseta, que actualment serien 0,0015 euros— i, més endavant, *no tenir un duro* —és a dir, cinc pessetes, que equivaldrien a 0,03 euros.

En qualsevol cas, voldria dir estar més pelat que una rata o *no tenir-ne ni cinc*, en referència a cinc cèntims de pesseta o 0,0003 euros.

No valer ni una jota

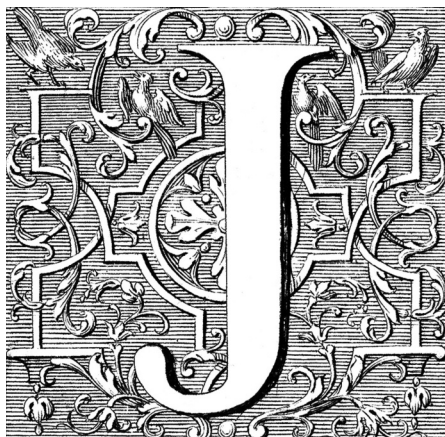

No tenir cap valor.

Des de molt antic, per motius absolutament desconeguts, el nostre país ha manifestat un especial menyspreu per la lletra *j*, la qual cosa també podria haver donat lloc a la dita.

Tanmateix, tal com ens ha arribat, té l'origen al segle IV, amb motiu d'una de les lluites religioses més notables de la història, sorgida per les diferències irreconciliables entre els sectors més ortodoxos del catolicisme i els partidaris de l'arrianisme, un corrent promogut per un popular prevere d'Alexandria, anomenat Arri. Segons els arrianistes, el Fill no era Déu, sinó la primera de totes les criatures i, per tant, negava la divinitat de Jesucrist, encara que tingués atributs divins.

L'emperador Constantí I el Gran volgué resoldre el conflicte i, amb aquesta intenció, l'any 325 convocà el primer concili de Nicea, una ciutat que a l'actual Turquia és coneguda per Iznik. Les posicions, però, eren tan enfrontades que no s'arribà a un consens

No valer ni una jota significa no valdre res, ser inútil, tenir poc valor.

L'origen de 110 dites populars

respecte de la consubstancialitat de Pare i Fill. Per mirar de solucionar-ho, els arrianistes van proposar d'afegir una *j* a la paraula *omooumsion* —que en grec significa, justament, *consubstancial*— perquè esdevingués *omoojumsion* —que vol dir *d'igual substància*.

Els ortodoxos van rebutjar la proposta, però Constantí falsejà les actes del concili, de manera que la reforma quedava validada encara que hagués estat descartada per la majoria. Tanmateix, els bisbes catòlics van considerar que el canvi no representava un fet important i, de moment, el van acceptar, encara que més endavant seria bandejat definitivament. Fou així com la lletra *j* passà a representar una cosa sense valor.

Nou de trinca

Completament nou, flamant, acabat de fer.

Antigament, les pilotes eren fetes a mà pels sabaters amb cuir de porc lligat molt fort amb una tireta, també de cuir, i cosida amb llinyol, el fil cru untat amb pega amb què solen —o solien— treballar els professionals.

En tractar-se d'un objecte del tot fet a mà, és comprensible que no tingués una forma perfectament esfèrica i, per tant, calia *trinca* la pilota de nou en nou, és a dir, fer-la botar algunes vegades contra terra o contra la paret del *trinquet* per tal que s'arrodonís.

Peces de roba noves de trinca, llestes per ser estrenades per alguna clienta.

L'origen de 110 dites populars

D'aquesta manera, les pilotes ja no eren *noves de trinca*, perquè ja s'havien utilitzat —*trincat*— i, per tant, havien perdut la seva forma irregular original.

El *trinquet* és el camp de joc de l'anomenada *pilota valenciana*, actualment un local tancat de forma rectangular, encara que, en els seus orígens, es jugava a l'aire lliure. Les referències més antigues d'aquest joc daten del segle XIV. Hi participen dos jugadors o dos equips enfrontats que llancen alternativament una pilota amb la mà. Les dues parts del camp estan dividides per una corda, situada a uns dos metres d'altura, o bé amb ratlles a terra. El joc es juga sota determinades regles, les quals difereixen segons la modalitat. És una activitat semblant al frontó —encara que aquest és el nom que reben les parets més curtes del camp— i la pilota basca.

O caixa o faixa

Expressió que emfasitza l'assumpció d'un gran risc per obtenir un gran benefici.

La frase no és pròpiament una dita, sinó que va ser pronunciada dins d'un context històric molt concret pel coronel Joan Prim quan era governador militar de Barcelona, l'any 1843, en uns moments de gran dificultat política.

En acabar la primera Guerra Carlina, el 1840, la reina Maria Cristina de Borbó Dues Sicílies —quarta esposa del difunt rei Ferran VII i mare d'Isabel II, que aleshores només tenia deu anys— es va veure obligada a renunciar a la regèn-

O caixa o faixa es diu quan s'ha de prendre una decisió arriscada, jugar-se el tot pel tot.

L'origen de 110 dites populars

cia, tant a causa dels escàndols de la seva vida privada com pels desencerts polítics comesos. La revolta de diverses ciutats, en oposició a la Llei d'ajuntaments, que impulsava la intervenció de l'Estat en els afers municipals i regulava l'elecció d'alcaldes i regidors de manera poc afortunada, propicià la renúncia de Maria Cristina i l'assumpció de la regència per part de Joaquín Baldomero Fernández —el general Espartero—, a proposta de les Corts, alhora que fou instituint un Govern provisional.

Espartero, però, va cometre una sèrie d'errors, com ara declarar major d'edat Isabel II als tretze anys, decisió que va causar una gran oposició. Catalunya va ser-hi especialment sensible i els catalans no es van estar de manifestar-s'hi públicament en contra.

Amb la intenció d'atraure's l'adhesió de Barcelona, el Govern nomenà governador el jove coronel Joan Prim, que aleshores gaudia d'una gran popularitat. La designació va servir per aturar, momentàniament, el malestar dels catalans, però no fou suficient per frenar de manera definitiva el corrent antigovernamental, que a poc a poc s'anava generant dins dels sectors més catalanistes. Així, la figura de Prim, com a representant del Govern espanyol, s'anà deteriorant fins a generar autèntica animadversió.

Segons sembla, un dia que Joan Prim passava a cavall pel carrer de l'Argenteria, un home del poble va cridar ben fort *el que vol aquest és la faixa!*, en referència a una peça característica de la vestimenta d'un general, grau al qual aspirava l'encara coronel. Prim s'aturà en sec i exclamà: *O caixa o faixa! I si voleu guerra, guerra tindrem.*

Amb això volia dir que acceptava el repte i que estava disposat a lluitar fins al final, és a dir, fins a aconseguir la preuada faixa o bé la caixa on seria enterrat.

Prim, certament, aconseguiria poc després la faixa de general. Pel que fa a la caixa, li arribà el 1870, quan fou assassinat a Madrid.